

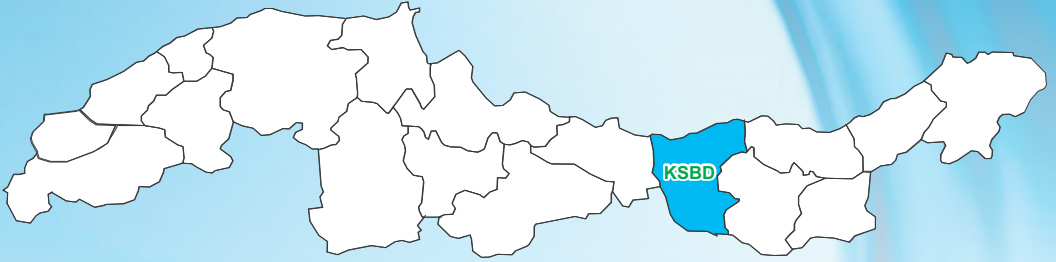
ISSN: 1309-081X

Yıl / Year : 5



Sayı : Karadeniz Özel Sayısı

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



Karadeniz
Sosyal Bilimler Dergisi
The Black Sea Journal Of Social Sciences

BAHAR 2014
SPRING 2014

Aksu Dergisinden Hareketle Giresun Mânileri Üzerine Bir İnceleme

Geliş Tarihi: 26.12.2013

Kabul Tarihi: 12.05.2014

Mehmet Özdemir*

*Mânici başı mısın
Cevahir taşı mısın
Sana bir mâni yazsam
Cebinde taşır mısın*

Öz

Bu makalede Giresun Halkevi'nin yayın organı olan Aksu dergisinden hareketle Giresun mânileri incelenmektedir. Bu kapsamda Aksu dergisinde yer alan mâniler taranmış olup bu mânilerden seçilen örneklerle Giresun mânilerinde sevgili, gelin-güveyi ilişkisi, alkış ve kargışlar vb. gibi temalar ele alınmıştır. Folklor unsurlarının halk yaşamındaki öneminden hareket edilerek mânilerin iletişim işlevleri sorgulanmıştır. İncelenen Giresun mânilerinden hareketle mânilerin yöre insanı için önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mâni, Türk kültürünün yaygın öğelerinden bir tanesidir. Pek çok yörenin kültürel dokusunu yansıtan, kendisine özel mânileri bulunmaktadır. Bu mânilerde, esas itibariyle sevgi olmak üzere *örf-âdetler*, *halk inançları*, *yeme-içme alışkanlıkları*, *giyim-kuşam*, *el sanatları*, *tarım ve hayvancılık* vb. gibi pek çok konuda sözel belleğin yansımaları görülür.

Anahtar Kelimeler: Folklor, Giresun Halkevi, Aksu dergisi, Giresun mânileri,

A Study over Giresun Mani with reference to Aksu Journal

Abstract

Giresun Manis with reference to Aksu Journal, a press of Giresun Community Center, are studied in this article. In this context, manis in Aksu Journal have been scanned and themes such as beloved, the relationship between bride and groom, applause and curse are dealt with the examples chosen from these manis. Manis communicative functions are questioned with reference to the importance of folklore factors in the folklife. The importance of manis for the locals is tried to be presented with reference to the examined Giresun manis. Mani is one of the common elements of Turkish culture. Many regions have distinctive manis of their own, which reflect the culture of the region. Reflections of verbal memory are seen in many topics such as customs and rituals, community beliefs, eating and drinking habits, clothing, handicrafts, agriculture and stockbreeding, and above all love.

Keywords: Folklore, Giresun Community Center, Aksu Journal, Giresun “mâni”s

* Türk Kültürü Araştırmacısı, mehmet_ozdemir@outlook.com.tr

Giriş

Kültür esas itibariyle yapıp-ettiklerimizden müteşekkil bir yapıyı işaret eder. İlk insanın yaratılışından bugüne gelen her türlü birikim, kültür kavramıyla karşılanır (Özdemir, 2013: 199). Toplumların yaşantılarına kaynaklık eden, onları hayat mücadelesinde güçlü kılan en temel mirasları her zaman folklorları olmuştur. Sosyal bir varlık olan insanın ihtiyaçları ve paylaşım güdüsü, genel olarak aynı olmakla birlikte, çağın özelliklerine göre bu hususiyetlerde birtakım değişiklikler yaşanmaktadır. Bu durum folklor ürünlerinin dolaşımını ve bu dolaşımın bir gereği olan değişimi ortaya çıkarır (Propp, 1998: 18). Folklor, yaşanmış devirlerin dilidir ve yaşanacak bir ömrün yolunda durur (Pamirli, 1940b: 10) ve bu yolda daha da zengin miraslar oluşturur. Folklorun yaşanmışlığı ve ömrün yolunda duruşu değişmez bir kalıp değildir. Yani folklor ürünleri standart/değişmez olgular olarak görülemez. *...Folklorik bir ürünün değişmeden, değiştirilmeden bir dönemden ötekine aktarılması klişeleşme, basmakalıplaşma, müzeleşme tehlikesini doğuracaktır. Oysa kültürel unsurlar durağan değil, devingen bir özelliğe sahip oldukları sürece varlıklarını sürdürebilecektir... Bir ulusun kültürünün temel unsurlarını canlı tutmanın yolu onların sürekli olarak başka dönemlerde güncellenmelerine bağlıdır* (Aktulum, 2013: 9). Bu makalede söz konusu bakış açısından hareketle Giresun mânilerine yaklaşılmaktadır.

Folklor üzerine yapılan çalışmalar (ön hazırlık hizmetlerini saymazsak) sahada metinlerin derlenmesiyle başlamaktadır. Derleme hizmetleri metin tespiti açısından oldukça önemlidir. Ancak bir folklor ürününün tespitinden daha önemlisi onun devrin imkânlarından yararlanarak yaşama aktarılmasıdır. Bir folklor ürününün sadece kaynak kişilerin belleklerinde saklanması beklenmesi ya da kayıt altına alınarak arşivlenmesi, yani üzerinde herhangi bir inceleme yapılmaması, onun yaşanması-yaşatılması sürecindeki en büyük engeldir. Elbette *...dış belleği mümkün kılan yazıdır; kaydedilen haber ve bilgilerin canlanıp beklenmedik ölçüde yaygınlaşmasını sağlar; ama [yazı] aynı zamanda doğal belleğin kapasitesinin kullanımını azaltır* (Assmann, 2001: 28). Yazılı metinlerin önemi, mânileri aktaran/yaşatan kaynak kişiler azalmaya başladığında onların genç kuşaklar tarafından yeniden öğrenilmesiyle ve yaşatılmasıyla ortaya çıkar. Yazı, bağlamı ortadan kaldırarak, kalıplaşmış bir yapıyı yaşatır ve doğaçlama özelliğini ortadan kaldırır. Ancak unutulmaması gereken folklor, toplumdaki/bağlamından koparıldığı sürece yaşama imkânı bulamayan bir yaşantının adıdır. Onun canlılığı, toplumla olan bağlarının devamlılığına

bağlıdır. Halkın muhayyilesinden doğarak kulaktan kulağa şifahi bir surette yaşayagelen folklor ürünleri, yüz yılları dil ve kulak arasındaki (Pamirli, 1940a: 6-7) aktarıma bağlı olarak aşmış ve bu paylaşımların bir sonucu olarak günümüze dek ulaşmıştır.

Bugün pek yabancı olduğu olmadığı bir kelime olan *güncelleme/güncellenme* mevcut yapının üzerine oluşturulan ve önceki yapının eksikliklerini, kullanışsızlığını vb. giderme amacı taşır. Kültür ürünleri için yapılacak güncelleme tamamıyla toplumun yaşantısıyla doğru orantılı bir şekilde gerçekleşir. Folklor için güncelleme, gelenek içerisinde unutulmaya yüz tutmuş kültür unsurunun dönemin şartlarıyla yeniden gündeme getirilmesini, teknolojik imkânlardan faydalanılarak yaşanılmasını/yaşatılmasını amaçlayan süreçtir. Kültür unsurları için söz konusu olan güncelleme işlemi *...önemli deneyim ve anıları biçimlendirip canlı tutarak, ilerleme hâlindeki şimdiki zamanın ufkuna, bir başka zamanın görüntülerini ve öykülerini katarak ve böylece ümit verip anıları canlandırarak, düşünle bugünü birleştirir* (Assmann, 2001: 21). Bu kapsamda geçmiş yıllarda derlenip kayıt altına alınan folklorik malzemelerin üzerindeki tozlanmayı yok etmek ve yeni incelemelerle bu mirasın tekrardan gündeme getirilmesini sağlamak gerekmektedir. Dolayısıyla bu makalede geçmişte sadece metin olarak sunulan folklor ürünleri, farklı bakış açılarıyla yorumlanarak dikkat çekici hâle getirilmiştir.

Mâni, *Türkiye'de 'atma türküsü', 'imece türküsü', 'eski türküsü', 'dömbelek türküsü'* (Demir, 2013: 2) gibi isimlerle anılan tek dörtlükten oluşan anonim halk şiirlerindedir. En öz ifadeyle sevgi türküleri olarak tanımlanan mâniler, özellikle teknolojinin henüz gelişmediği dönemlerde sevgililer arasındaki en önemli iletişim aracıdır. Birbirine pek çok nedene bağlı olarak açılma fırsatı bulamayan kız ve erkekler, mânilerin söyleyiş gücünden/derinliğinden istifade ederek duygularını/heyecanlarını dile getirmişlerdir. Mâni söyleme de diğer halk edebiyatı ürünlerinde olduğu gibi bir gelenek çerçevesinde gerçekleştirilir. Özellikle ramazan gecelerinde, ramazan davulcuları tarafından söylenen mânilerin, mâni söyleme geleneğinde önemli bir yeri vardır (Oğuz vd. 2011: 242). Karadeniz bölgesinde *Tömbelek ya da Dömbelek* isimleriyle anılan, ramazan gecelerinde çoğunlukla çocuklar ve gençlerden oluşan 4-8 kişilik grupların icrasına dayanan bu eylem, geleneğin en önemli icra alanları arasında gösterilebilir.

Türk Mânileri isimli çalışmasında Necati Demir, Türk mânilerinin genel itibarıyla Türk insanının sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını gösteren bir ayna olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Demir, *...giyim, kuşam, mutfak, mimari*

vb. gibi özelliklerin de mânilerde açık bir şekilde gün yüzüne çıktığını vurgulamıştır. Mânilerde dikkati çeken başkaca unsurlar şunlardır: *İnişler, çıkışlar, dereler, tepeler, ırmaklar, ormanlar, yaylalar, tarlalar, harmanlar, mısır ve fındık bahçeleri, meyve bahçeleri* (2013: 2).

Mâninin gücü yapısından gelir. Mâni çoğunlukla yedi heceli olan *aaxa* biçiminde kafiyelenen ve tek dörtlükten oluşan nazım şeklidir. İşte bu sebepten dolayı mânide tek dörtlükte anlam yoğunluğu/bütünlüğü sağlanmalıdır (Oğuz vd. 2011: 240). Her mâni dörtlüğü ikisi asıl anlatılmak isteneni, diğer ikisi de ona uygun tabloyu hazırlayan dört mısradan meydana gelir (Başgöz, 1986: 227). *İlk dizeler bir bakıma mâniciye son iki dizeye yükleyeceği duyguyu, düşüncüyü en özlü biçimiyle anlatacak sözleri ve uyakları arayıp düzenlemek için vakit kazandıran bir basamaktır* (Boratav, 1969: 189). Söz konusu olan bu ilk iki dizede sosyal hayatın canlılığı mâni yakıcının bilgisiyle doğru orantılı olarak gün yüzüne çıkar. Mânide sosyal hayatın canlılığının genel olarak ilk iki dizede görülmesi, son iki dizenin daha çok asıl konuya –genellikle sevgi/sevgili– ayrılmasından gelir. Bundan dolayıdır ki mâniler sosyal hadiseleri anlatmaya en az elverişli halk edebiyatı türü olarak görülmüştür.

Mânilerin en bilinen teması sevgili ve bu sevgiliye duyulan aşktır. Bundan dolayı mânilerin son iki dizesi *aşk, kıskançlık, hasret, kırgınlık ve gurbete* ayrılmıştır (Elçin, 2004: 281). Giresun mânilerinde *deniz, dağ, orman, kale, çeşme, cami, minare, mağara ve akan sular gibi ekin, çiftçilik, fındık, kiraz ve bazı diğer meyveler, ev işleri ya da diğer bütün işler* mânilerin ilk iki dizesinde gün yüzüne çıkma fırsatı bulmuştur (Pamirli, 1941b: 16).

Mâniler pek çok yerde söylenebilir. Düğünler, bayramlar, Hıdırellez gibi şenlikler, ramazan geceleri özellikle tömbelek törenlerinde, semai kahveleri, imeceler, iş toplantılarında, özellikle kadın toplantıları ve sevgililer arasındaki söyleşmeler mânilerin en zengin icra alanları arasında gösterilebilir (Oğuz vd. 2011: 241; Elçin, 2004: 281). Yukarıda sıralanan ortamlarda söylenen mâniler iki farklı kız kardeşin sevgilileri üzerinden birbiriyle atışmaları şeklinde söylenebileceği gibi, birbirini seven çiftler ya da genç nişanlılar tarafından da söylenebilir. Bu tarzlarda söylenen mâniler çoğunlukla birinci ağızdan yakılır. Yani mâni yakıcı her surette ilişkinin içerisinde yer alan kişilerdir. Bir de sevgililer/nişanlılar/evliler konu edilerek mâni yakıcılar tarafından söylenen mâniler vardır. Bu mâniler sevgilileri/nişanlıları/evlileri tanıyan kişiler tarafından söylenir.

Giresun Halkevinin yayın organı olan Aksu, folklor yazıları bakımından

oldukça zengin bir dergidir. Hemen her sayısında folklorla ilgili bir makale bulmak mümkündür. Bu durum halkevlerinin genel anlayışının bir sonucudur. Toplumunu eğitmek için faaliyetlerde bulunan halkevleri, bu amaca yönelik çıkarttıkları dergilerde halkın gönlüne ışık tutan kıymetli bilgilere yer vermişlerdir.¹

Giresun mânileri üzerine derleme/inceleme vb. tetkiklerde bulunan Osman Turgut Pamirli mânilerle ilgili şunları söylemiştir: *Mâni esas itibariyle bir türküdür. Fakat hemen ilave edelim ki mâniler başka şarkı ve türküler gibi yalnız ve maksatsız da söylenirler* (1940c: 30). Pamirli'ye göre mâni söylemek için her şeyden önce müsait bir yer lazımdır. Buna ilaveten bu yerde bir araya gelen mâni yakıncıların çok fazla mâni bilmesi gerekir (1940c: 30).

Sevgililerin birbirlerine yönelik düşlerinin biriktiği ve kalpte yer alan bir sevda kutusu vardır. Bu kutu açıldığında iki genç arasındaki sevda gün yüzüne çıkar. Bunu somut bir mâniyle açıklamak gerekirse: *Mânici başı mısın/Cevahir taşı mısın/Sana bir mâni yazsam/Cebinde taşır mısın* (Pamirli, 1940c: 32). Mâni iç dünyaların/sırların en etkili şekilde dile getirildiği halk/sevda türküsidir: *Mâni mâniyi bildir/Mâni söyliyeni kimdir/Bir sen söyle bir de ben/Bakalım dertli kimdir* (D.Y. 1934a: 64). Her ne şekilde olursa olsun mâni yârî getirmez: *Mâni mâniyi heyler/Mâniye gelen beyler/Mâni yârî getirmez/Şöyle bir gönül eyler* (D.Y. 1934a: 64).

Mânilerin hangi yöreye ait olduğunun belirlenmesi çok kolay değildir. Anonim halk edebiyatı ürünlerinin birçoğu için geçerli olan bu durum, araştırmacıları metinlerin hangi yöreye ait olduğunun tespiti konusunda birtakım yöntemler üretmek zorunda bırakmıştır. Daha çok mukayeseli incelemelere dayanan yöntemler, pek çok yöreye yayılmış hâlde bulunan folklor ürünlerinin doğuş yerinin tespiti açısından son derece önemlidir. Ama bir yöreden derlenen bir mâni metninin başka yörelerdeki pek çok mâni bilen kaynak kişilerce bilinmemesi, o mâninin derlendiği yöreye ait olduğunun bir işareti olabilir. Farklı kaynaklarda aynı yöreden derlenen aynı kalıp mâninin (icradan/performanstan/kaynak kişiden kaynaklı *kelime* farklılıklar olabilir) aynı yöreye ait olduğuna yönelik açıklamalar bulunmaktadır. Aşağıdaki mânilere bu gözle bakılacak olursa:

*Ah findığım findığım
Dallarına konduğum
Vermedi seni bana
Sakalını yolduğum* (Demir, 2013: 41).

¹Halkevleri ve Aksu dergisi hakkında ayrıca bakınız: (Çeçen, 1990; Şengül, 1998; Türk, 2010).

*Ey fındığım fındığım
Dallarına konduğum
Ben sevdim eller aldı
Odur benim yandığım* (Demir, 2013: 162).

Demir'in derlediği yukarıdaki mânilerin aynı kalıp mâni olduğu söylenebilir. Farklı kaynak kişilerden derlenen bu mânilerde son iki dizede değişiklikler görülmektedir. Mâninin asıl konusunun son iki dizede olduğundan hareket edilerek bu mânilerin farklı olduğunu söylemek yanıltıcı olacaktır. Her iki mâninin de son iki dizesi incelenecek olursa asıl temanın sevgiliye kavuşamama olduğu görülecektir. Dolayısıyla bu mânilerin aynı kalıp mâni olduğu ve bu mânilerde kaynak kişiden/icradan kaynaklı bir değişim yaşandığı söylenebilir. Mânilerde iki farklı kaynak kişinin icra performansının izleri görülebilir.

Aşağıdaki mâniler de yukarıda sözü edilen durumu örnekler niteliktedir. Necati Demir tarafından derlenen mânilerle *Aksu* dergisinden alınan derleyeni belirtilmeyen mânilerin aynı kalıp mâni olduğu görülecektir. İlk iki dörtlükte birinci ve dördüncü dizeler tamamen aynıdır. Farklılık ikinci dizedir. Üçüncü dizede ise sadece kelime değişiklikleri vardır.

*Tamzaraya vardın mı
Meyhane girdin mi
Kama bıçak yedikçe
Anam anam de din mi* (D.Y. 1934b: 34)

*Tamzaraya vardın mı
Kama bıçak aldın mı
Sallamayı yedikçe
Anam anam dedin mi* (Demir, 2013: 345).

Aşağıdaki mânide ise daha ilginç bir değişiklik görünmektedir. İlk dizedeki dut ağacı, çam ağacı olarak değişirken, ikinci dize aynı şekilde kalmıştır. Üçüncü ve dördüncü dizelerde ise kız kardeşlerin (büyüğü/küçüğü) yer değiştirdiği görülmektedir.

*Yeni yol dut ağacı
Bir evde iki bacı
Büyüğü şöyle böyle
Küçüğü can ilacı* (D.Y. 1934a: 64).

*Yeni yolda çam ağacı
Bir evde iki bacı
Küçüğü şurda dursun
Büyüğü can ilacı* (Demir, 2013: 346).

Sözü edilen bu değişiklikler icra performansı ile ilgilidir. Sözlü dönem numunelerinin neredeyse tamamı bu özellikleri gösterir. Farklı kaynak kişilerin icralarından kaynaklı değişiklikler olabildiği gibi aynı kaynak kişinin farklı icra zamanlarındaki performansında bile değişiklikler görülebilmektedir. Bu durumu belleklerde yaşatılan kültürün canlılığı ile açıklamak gerekir.

Giresun Halkevi'nin yayın organı olan Aksu, 1933-1949 yılları arasında bazı sayıları birlikte çıkarılan toplam 58 sayıdan oluşmaktadır. Bu sayılarda mâni başlığı altında toplam 216 adet mâniye yer verilmiştir. Bu mânilerden 175² tanesinin derleyeni belirtilmemiştir. Ayrıca, 2 tane İsmail Habib, 14 tane Kemal Peker, 28 tane Ali Avni Öneş, 86 tane de Osman Turgut Pamirli tarafından derlenen toplam 130 tane mâniye yer verilmiştir. Bu mânilerin tamamı bu çalışmada incelenmiş olup seçilen örneklerden hareketle konu analiz edilmiştir. Aksu'da yer alan bu mâniler Giresun folkloru açısından son derece önemlidir. Aksu dergisinde folklor üzerine, özellikle de mânilerle ilgili pek çok makale yazan Osman Turgut Pamirli, bu yazılarını birtakım ilaveler yaparak sonradan *Folklor*³ adı altında kitap hâline getirmiştir.

Giresun Mânilerinde Sevgili

Aşk, sevgi, sadakat, mutluluk, özlem, kıskançlık, kızgınlık, umut, dilek, yalvarma, ağlama vb. gibi duygular tüm şiir türlerinde olduğu gibi mânilerde de işlenen ana temalar arasında yer alır. Sözü edilen bu temaların işe koşulmasında sevgili önemli bir konuma sahiptir. Mânilerdeki sevgili hem güzellik betimlemeleriyle hem de duygusal yönleriyle zengin bir şekilde ifade bulmuştur. İlhan Başgöz'e göre: *Taşra delikanlısı sevgilisine çok defa mânilerin diliyle açılır; sevdalısının davranışını da gene bir mâniden öğrenir. Bu yönleriyle mânilere seveda habercileri denebilir. Sevişmeyi, serbestçe konuşup anlaşmayı sıkı yasaklara bağlayan toplum, düğünlere derneklere; ekin biçimi, bulgur çekimi gibi ekonomik faaliyetlere; Hıdırellez eğlencelerine mâni söylemek geleneğini sokmakla adeta yasaklarının kapısını aralamıştır. Sevenler de mânilerin yardımıyla bu açık kapıdan bol bol faydalanmış,*

²Söz konusu mânilere verilen sayı numaralarında sıralama yanlış yapılmıştır. Dergide gösterilen mâniler 1'den 187'ye kadar numaralandırılmıştır. Ancak 108'den 110'a ve 123'ten 134'e atlanmıştır. Dolayısıyla bu sıralamaya göre toplamda 12 mâni eksiktir.

³Osman Turgut, Pamirli, (1943), *Folklor*, Giresun: Yeşilgireson Matbaası.

duygularını sevgilisine açabilmiştir (1986: 225).

Mânilerde güçlü bir aşkın izleri görülür. İnanışa göre mânilerdeki seveda kara sevdadır. Mânilerdeki sevgili vurgusu sevip de birbirine kavuşamayan iki sevgili Ferhat ile Şirin aşkına temellendirilir (Başgöz, 1986: 226). Ferhat ile Şirin arasına koyulan yasaklar kendisine mânilerde anlam ve ifade zenginliği bulmuştur: *Ha bu akan dereler/Gözlerimin yaşıdır/Sevdalık dedikleri/Ölümün kardaşdır* (D.Y. 1934b: 31). Mânilerdeki sevgi, ona karşı gelen değerler ne kadar sağlam ve köklü olursa olsun bu değerleri bir çırpıda sökülüp atar (Başgöz, 1986: 232).

İncelenen Giresun mânilerinde sevgili, memleketin/mahallenin en güzel kızıdır: *Elmas yüzük yaptırdım/Taşı sensin sevdiğim/Bukadar güzellerin/Başı sensin sevdiğim* (D.Y. 1934b: 32). Âşığa göre dünyanın bütün güzelliği sevgiliye verilmiştir: *Omuzundan aşağı/Kız saçların örülmüş/Dünyanın güzelliği/Hep sanamı verilmiş* (D.Y. 1934c: 29). Yârin söz konusu bu güzelliğine doymak mümkün değildir: *Çiçek aldım çimenden/Yâr kanmadım ben senden/Yer yağmurdan kanarsa/Ben de kanarım senden* (D.Y. 1934b: 33). Türk kültürü ve edebiyatında güzelliği anlatmak için sıklıkla kullanılan ölçütlerden biri de gâvur kızı nitelermeleridir: *Şu yokuşun başında/Dizlerim kamaşıyor/Gâvurun kızına da/Güzellik yakışıyor* (D.Y. 1934c: 29). Sevgilinin güzelliğini anlatmak için bazen teşbihler bile yetersiz kalır. Onun güzelliği karşısında görenler kendisinden geçerek bayılır: *Kara koyun yayılır/Top zilifin sayılır/Yavru çıkma kapuya/Seni gören bayılır* (D.Y. 1934c: 29). Ayrıca sevgili yolu gözlenen, kavuşmak için can atılan ve herkesten kısıkanılan güzel, hatırlandıkça kavuşamama hissinden dolayı üzüntü ve acı duyulan, bazen de gözyaşı döktüren yani eziyet çektirendir. Güzelin kandırılması bazen kolay olsa da çoğunlukla zordur. Âşık sevgiliye yalvardıkça sevgilinin gönlü büyür. O, uzakta olan ve mektup gönderilendir. Giresun mânilerinde güzel çoğu kez esmerdir: *Beyaza meyil etme/Üç günde bir kirlenir/Seversen esmeri sev/Öptükçe dilberlenir* (D.Y. 1934a: 65). Sevgilinin saçları yanağına dökülür. Bu görünüş onun güzelliğine güzellik katar. Böyle bir güzelliğin karşısında âşığın aklı başından gider: *Yanağından aşayı/Zülüfleri taşıyı/Bu ne kadar güzellik/E kız aklım şaşıyı* (D.Y. 1934b: 31). Yine Giresun mânilerinde âşık sevgili tarafından pek çok sınava tabi tutulur. Âşığa sınanmadan gönül verilmez: *Karşıdan gel göreyim/Saçın uzun öreyim/Sınanmamış yiğitsin/Nasıl gönül vereyim* (D.Y. 1934b: 33). Bunlara paralel bazı durumlarda âşık ya da sevgili sevdiğinin kıymetini bilmez. Ama son pişmanlık da fayda etmez. Onu kaybedince yaptığı hataları görür: *Güle*

çıktım gülmedim/Gülden düştüm ölmedim/Yârim ile gezmesi/Safa imiş bilmedim” (D.Y. 1934a: 63).

Türkiye genelinde olduğu gibi Giresun mânilerinde de sevgiliden ayrılmak ölümle benzer görülmüştür. Mânilerde arzulanan sevgili her yönüyle tam bir güzellik timsalidir. Onun güzelliği tanıyanların dilinde destanlaşmıştır. Mânilerin güzeli çoğu zaman genç kızlardır. Kocakarılarla ve k(g)ocamanlara varılmak istenmez: *Horan oynamayile/Horan yeri düz olmaz/Kadife giymeyile/Kacakarı kız olmaz* (D.Y. 1934a: 64). *Yağmur yağıyor yağmur/Abamı giyeceğim/İhtiyara varıp da/Baba mı diyeceğim* (Topçu, 2013). Sevgili yüzü-gözü özlenen ve görülünce mutlu olunandır. Sevgilinin kapanması âşıkların ıstırap çekmesinin başlıca sebebidir: *Susadım su isterim/Su yolunu gösterin/Çarşafıdan bezmişim/Açık yüzlü gösterin* (D.Y. 1934a: 64). Nasıl ki sevgiliyle buluşma önemliyse, sevgililerin buluştuğu yerler de ayrıca önemlidir, bazen de kutsal sayılır: *Kemençemin teline/Güller taktıracağım/Konuştüğümüz yere/Türbeyaptıracağım* (D.Y. 1934b: 32).

Âşık sevgilisinden gözlerini ayıramaz. Bu bakışlar âşığın gözündeki nuru tüketir: *Dereler aka aka/Dibinde kum kalmadı/Güzele baka baka/Gözümde nur kalmadı* (D.Y. 1934a: 64). Bazı mânilerde sevgili, baldızla kıyaslanır. Bunda amaç sevgilinin güzelliğini ve üstün yanlarını vurgulamaktır. Aşığı dertlere sürükleyen sevgili, gerektiğinde âşığın dertlerine derman olan en büyük ilaçtır: *Yeni yol dut ağacı/Bir evde iki bacı/Böyüğü şöyle böyle/Küçüğü can ilacı* (D.Y. 1934a: 64).

Âşık sevgilinin yollarını gözleyendir. *Canı benim öz benim/Kan ağlıyor gözlerim/Hangi yoldan geçerse/Yâri ordan gözlerim* (Pamirli, 1940c: 30). Bu mâninin ilk iki ve son iki dizesinde sevgiliye yönelik anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Sevgiliyle iletişimin çeşitli yolları vardır. Halk hikâyelerinde Kerem, turnalara diyar diyar aradığı sevgilisini sorar. Onlarla haberleşir. Mânilerdeki sevgili de her zaman âşığın yanında değildir. Bundan dolayı iletişim çoğunlukla mektuplaşma ile gerçekleşir: *Mektüp yazdım bilesin/Okuyupta gülesin/Bu mektübun üstüne/Durmayıpta gelesin* (Pamirli, 1940c: 32). Ama sevgililer birbirlerine kuşlarla da haber ve selam gönderirler. *Mendilimin uçları/Çıkamam yokuşları/Yârime selam eyle/Yedi dağın kuşları* (Pamirli, 1940c: 31).

Birbirine sevdalı gençlerin kavuşması önünde pek çok engel bulunmaktadır. Askerlik de birbirini seven gençlerin önündeki en büyük engellerden biridir. Türk milletinin inanışına göre askerlik en önemli görev, yani vatan borcudur, onun bir başka önemi de peygamber ocağı olmasından gelir. Askerliği esnasında yaralanmış olanlara veya savaşa girip çıkanlara *gazi*

denirken vatan müdafaası sırasında ölenlere *şehit* denilmiştir. Bunlardan dolayı askere ve askerliğe ayrı bir kutsiyet verilmiştir. Ancak *gidip de dönmemek, gelip de görmemek var* anlayışı gereği askerlik kavuşmanın önündeki en büyük engel olarak görülmüştür. Bundan dolayı Anadolu'da kız istemelerde sorulan ilk soru askerliğin yapıp yapılmadığıdır. Öyle ki askerliğini yapmayan erkeğe kız verilmez: *Mahpusane çeşmesi/ Yandan akıyor yandan/Sevdalılık var ikin/Askerlik te bir yandan* (D.Y. 1934a: 63).

Sevgiliye duyulan aşk çok büyüktür. Ona duyulan aşk, âşığın yüreğini dağlamıştır. Karadeniz yaylalarının suları çok soğuktur. Su ne kadar soğuk olursa olsun, âşığın yüreğindeki ateşi söndürmeye yetmez: *Güneş ibrik ısıtmaz/Gönlüm yâri unutmaz/Karagölden kar gelse/Yüreğimi soğutmaz* (D.Y. 1934b: 33). Âşık sevgilisine yeri geldiğinde kurban olur: *Dam üstünde duran kız/Bayram geldi donan kız/Bayram kurbandsız olmaz/Ben sana kurbanım kız* (D.Y. 1934c: 32). Sevgili gidince dünya âşığın başına yıkılır. Gönlü kahırla dolar, yediği içtiği zehrolur: *Parmağımda mühür var/Yüreğimde kahır var/Yarım gitti gideli/Yemeğimde zehir var* (D.Y. 1934b: 32). Sevgili bir başkasıyla nişanlanınca/evlenince âşığa düşen ölümü aramaktır: *Sarı kavun dilimi/Ben yürüttüm gülümü/Eller yârim dedikçe/Ben ararım ölümü* (Pamirli, 1940c: 32). Sevdiğine kavuşamayan âşık bu derdin tek kurtuluş yolunun ölüm olduğunu belirtir: *Sıra sıra kavaklar/Dibi on adam saklar/Ben o yâri alamazsam/Beni bir kurşun paklar* (D.Y. 1934a: 64). Buraya kadar incelendiği gibi çok sayıda başka Giresun mânisi incelenerek sevgili konusunda daha zengin anlatımlar elde edilebilir.

Giresun Mânilerinde *Gelin Güveyi İlişkisi*

Türkiye'de mânilerin en önemli temalarından bir tanesi de *gelin-güveyi* ve *gelin-kaynana* ilişkisine ayrılmıştır. Giresun/Tirebolu mânilerinden hareketle bu konuyu inceleyen Osman Turgut Pamirli, *gelin-güveyi* ilişkisinde söylenen mânilerin on üç adet olduğunu belirtmiştir. Bu mânilerin on iki tanesinin zıfaf gecesinde geçen saatlerin üzerine söylendiğini, kalan birisinin ise ayrılığı simgelediğini belirtmiştir (1941a: 31). Pamirli, *gelin-güveyi* mânilerini incelerken bu mânilerden hareketle oluşturulmuş bir de hikâye tespit eder. Hikâye şu şekildedir:

“Eskiden evlenen gençler birbirlerini ancak zıfafgecesi görebiliyorlardı. Bu münasebetle evlenmelerde ki hâkim unsur ana, baba, aile ve yakın aile büyükleriydi. İşte bu âdet ve ananelerin hâkim olduğu devirlerde geçen bu hadisede zıfaf gecesin de vukua gelir. Gelin

zifağa girince güvey'i beğenmez. Bundan kurtulmak için bir bahane kurar. Tam o sırada yakalamış olduğu pireyi güveye uzatarak dışarıya atmasını söyler. Gelinin ilk arzusunu yerine getirmek için dışarıya çıkan güveyinin arkasından kapı sımsıkı kapatılır. Dışarıda kalan güveyi gelini çok hemde pek çok sevmiştir. Onun yaptığı bu tahammülsüz hareketin manasını anlamak istemiyerek şafak sökünceye kadar geline yalvarır. Nihayet gün doğarken ümidini keserek [kapıdan]ayrılır. Memleketinide bir daha dönmemek üzere terk eder”⁴(Pamirli, 1941a: 32).

Belirli olaylar etrafında gelişen folklor mahsulleri sözel olarak/dilden dile/nesilden nesile aktarılarak bugünlere gelmiştir. Bu hikâyeyi oluşturan mâniler şunlardır:

| | | |
|------------------------------|------------------------------|------------------------------|
| Elime değdi pire | Dağlarda olur tilki | Evlerimin önü yüce |
| İlâhi göynüme göre | Hanım annesinin ilki | Mevlam ölüm verme gence |
| Aç kapıyı nazlı yârim | Aç kapıyı nazlı yârim | Aç kapıyı nazlı yârim |
| Saatler geldi bire | Saatler vuruyor iki | Saat geliyor üç |
| Güveyler yer pilavzerde | Dağlarda olur meşe | Gökte yıldız karaltı |
| Hanım bizimki nerde | Hanımlar oturur köşe | Gelin güveyi saldı |
| Aç kapıyı nazlı yârim | Aç kapıyı nazlı yârim | Aç kapıyı nazlı yârim |
| Saatler geliyor dörde | Saatler geliyor beşe | Saatler vuruyor altı |
| Deniz dibi midye | Çamlarda olur sakız | Dağlarda gezer domuz |
| Altun saatim hediye | Hanımlar doğurur ekiz | Elime değmedi omuz |
| Aç kapıyı nazlı yârim | Aç kapıyı nazlı yârim | Aç kapıyı nazlı yârim |
| Saatler geldi yediye | Saatler vuruyor sekiz | Saatler çağıyor dokuz |
| Bürüncükdendir donu | Elimde kaldı pire | Acı gelmez çekiye |
| Hanım nedir bunun sonu | Sevda gönlüne gire | Gönül seni sevdiye |
| Aç kapıyı nazlı yârim | Acı bana nazlı yârim | Acı bana nazlı yârim |
| Saatler vuruyor onu | Saatler geldi on bire | Saatler bak on ikiye |

⁴Metin içerisinde harf devriminden kaynaklı olduğu düşünülen yazım hataları vardır. Bunlara sadık kalınmıştır.

Her saat başında bir mâni olmak üzere toplamda on iki mâni söyleyen; ancak evlendiği kadını ikna edemeyen âşık, yaşadığı üzüntüyle yani sevgilinin kendisini istememesi nedeniyle diyar-ı gurbet yollarına düşer. Hikâyenin son mânisini de bu amaçla söyler: *Gidiyorum uğrolsun/Karadeniz yolum olsun/Senden başka yar seversem/İki gözlerim kör olsun*⁵ (Pamirli, 1941a: 32).

Giresun Mânilerinde *Alkış ve Kargışlar*

Folklor, toplumun ürettiği ve yaşattığı pek çok öğeyi ihtiva eder. Dua ve beddualar da bu öğeler arasında yer alır. Toplumsal yapı içerisinde pek çok nedene bağlı olarak üretimi gerçekleşen söz konusu unsurlar, halk anlatılarının pek çok türünde yaşatılmaya devam etmektedir. Mânilerde görülen beddualar, çeşitli engeller yüzünden birbirini göremeyen ve birbirine kavuşamayan sevgililerin dillerinde anlam bulmuştur: *Kara kara kazanlar/Kara yazı yazarlar/Cennet yüzü görmesin/Aramızı bozanlar*⁶ (Pamirli, 1940c: 32). *Su çektim koga ile/İçmedim safa ile/Beni yardan ayıran/Can versin cefa ile* (D.Y. 1934c: 29). Bazı durumlarda sevgililer arasında anlaşmazlık çıkabilir. Bu durumlarda da sevgililerin birbirlerine beddua ettikleri görülür: *Köprü altında diken/Yaktın beni gül iken/Allah'da seni yakınsın/Üç günlük gelin iken* (D.Y. 1934c: 32). Âşık sevdiği kızdan gözünü ayır(a)maz. Sevgilinin evi âşığın göz hapsindedir. Gözlerini ondan ayırmak istemez. Fakat sevgili eve girince âşığın onu görmesi pek mümkün değildir. Bundan dolayı âşık şu mâniyi yakmıştır: *Bu evi yapan usta/Yatsın yedi yıl hasta/Hiç te delik koymamış/Delikanlılar baksana* (D.Y. 1934a: 64). Giresun mânilerinde sevilen güzel, eli-yüzü görünendir. Çarşafa örtünen kızlar, güzel olarak nitelenmez. Bu durumdan dolayı çarşafı dokuyanlara ah edilmiştir: *Yazı yazarım yazı/Okusun okuyanlar/İki gözünden bulsun/Çarşafı dokuyanlar* (D.Y. 1934b: 31).

Çalışmanın giriş bölümünde mânilerde görülen sevdanın kara sevda olduğuna değinilmişti. Âşık ya da sevgili, böylesine derunî olan bir aşkın bitmesini istememektedir. Bunun için yaratıcıya ya da peygamber ve halifelere dua ederler: *Bir ay dogar kırandan/Kıranın gediğinden/Mevlâm beni ayırma/Gönlümün sevdiğimden* (D.Y. 1934c: 32). *Bahçede kiraz dalı/Altında yeşil halı/Kavuştur ikimizi/Ya Muhammet ya Ali* (Pamirli, 1940c: 31). Aynı şekilde birbirine kavuşan sevgililer de bu durumu darısı başınıza diyerek

⁵ Mâninin son dörtlüğü âşığın sevgiliden gidişini anlatır. Görüldüğü gibi son dizede saat içeren bir kelime yoktur. Bu mâni, gelin-güveyi ilişkisinin hikâyede anlatılan yönde geliştiğini doğrulamaktadır.

⁶ Bu mâni, Erman Artun tarafından hazırlanan “*Türk Halk Kültüründe Mâni Söyleme Geleneği, Mânilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği*” (*Türk Dünyasında Mâniler Sempozyumu, 6-8 Kasım 2006*) isimli bildiride, aynı yazar tarafından hazırlanan “*Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*” isimli (s. 228) eserden aktarma olarak verilmiştir. Bu kapsamda bu mâninin Giresun mânisi olup olmadığı bilinmemektedir.

terennüm etmişlerdir: *İncecik iğnesine/Vurulduğum cilvesine/Yârüm ile kavuştum/Darısı cümlemize* (D.Y. 1934b: 33). Ayrıca âşık sevgilisine kavuşunca çevresindekilerin bu duruma kayıtsız kalmasına üzülmemektedir: *Karpuz kestim yiyen yok/Hâlin nedir diyen yok/Ben yârime kavuştum/Gözün aydın diyen yok* (Pamirli, 1940c: 32). Görüldüğü gibi mânilerde dua ve beddualar âşık-sevgili ilişkisi üzerinden yansıtılmıştır.

Giresun Mânilerinde Asıl Konuya Hazırlık

Mâniler yapı itibarıyla sosyal hayat problemlerini anlatmada yeterli görülmez. Bu durum mâninin tek dördlükten oluşması ve asıl temasının sevgili olmasında aranmalıdır. Ancak her ne şekilde olursa olsun mâninin son iki dizesini şekillendiren asıl konuya geçişte çok önemli olan ilk iki dize çoğunlukla sosyal hayata açılan bir pencere konumundadır. Mâniciler, çevresinde gördüğü pek çok şeyi irticalin gücünden yararlanarak çoğunlukla mâninin ilk iki dizesine bazen de geneline serpiştirirler. Giresun mânilerinde *kale, sur, köprü, cami, minare, kilise; dereler, tepeler, ormanlar, mağaralar; bir müzik enstrümanı olarak kemençe; kiraz, elma, fındık, taflan (karayemiş), mısır, töngel (muşmula)* vb. pek çok şey başarılı bir şekilde yansıtılmıştır.

Giresun Mânilerinde Kiraz

Kirazın ana vatanı Giresun olmakla birlikte öneminin anlaşılması ve kiraza olan ihtiyacın artması kirazın ekonomik değerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kiraz bugün Ege sahilleri başta olmak üzere Türkiye'nin pek çok bölgesinde üretimi yapılan bir ürün hâline gelmiştir. Hiç şüphesiz köken itibarıyla Giresun'a bağlı olan bu meyve ya da yemiş, Giresun kültürüne sinmiş ve Giresun'da kendisine özgü bir kültür birikimi oluşturmuştur. Başta yemek olarak Giresun mutfağına özgü bir lezzet olan kiraz, bu alanda oluşturduğu birikimle yalnızca sofraları süslemekle kalmamış halk edebiyatında (türkülerinde, mânilerinde vs.) ve sanatında, (dokumalarda) önemli bir motif olmuştur.

Bugün Doğu Karadeniz başta olmak üzere Türkiye'nin pek çok yerinde halk takviminde kirazın en çok yetiştiği, meyve verdiği aya yani hazirana *kiraz ayı* denilmiştir: *Kiraz ayı girende/Ustalar vurun rende/İki gece bir olsa/Yar koynuma girende; Kiraz ayı gelende/Dağda ayaz olur mu/Kız kapıya gelirde/Oynaşmaz olur mu; Abrul verir gülleri/Kırmızıdır her biri/Ben seni seviyorum/Kiraz ayından beri* (Öneş, 1945a: 16) mânilerinde kiraz ayına vurgu yapılmıştır.

Kemençenin kalitelisi kiraz ağacından yapılandır. Kiraz bu yönüyle de

mânilere konu olmuştur: *Ey kemeñçe kemeñçe/Kirazın dalı mısın/Meraklı çalıyorsun/Benden sevdalı mısın* (Öneş, 1945a: 16). Yine davul tokmağı da kiraz ağacından yapılır: *Davulumun çomağı/Kirazdandır, kirazdan/Kitleme kapıları/Geleceğim birazdan* (Öneş, 1945a: 16).

Kiraz güzelliği ve kırmızılığı yönünden dudaklara teşbih edilmiştir: *Kirazın dallarını/Bilirim hâllerini/Azıcık gel emeyim/Dudağımın ballarını*” (Öneş, 1945a: 16). Ayrıca şekil yönünden *Bir dalda iki kiraz/Biri al biri beyaz/Katip kölen olayım/Bir güzel de bana yaz* (Öneş, 1945a: 15) ve renk yönünden de *Kirazın karasını/Dalının arasını/Hangi cerrah sağ eder/Bu gönül yarasını* (Öneş, 1945a: 15) ele alınmıştır. Bazı mânilerde kiraz konunun öneminden dolayı son iki dizeye serpiştirilir: *Alda yaşmacığını/Gel inelim şu düze/Kız çıkalım senin ile/Karşıdaki kireze* (Öneş, 1945a: 16). Daha pek çok mânide Giresun kültürüyle bütünlük sağlayan kiraza ait derin anlatımlar bulmak mümkündür.

Giresun Mânilerinde Fındık

Fındık, Karadeniz Bölgesi'nin başlıca tarım ürünlerinden bir tanesi, belki de en önemlisidir. Karadeniz'e kıyısı olan illerde yetiştirilen bu tarım ürününün en kalitelisi Giresun topraklarında yetişir. En önemli ihraç ürünlerimiz arasında yer alan fındık, özetle yöre insanının her şeyidir. Bundan dolayı, özellikle fındık imecelerinde yoğun çalışma temposunda yorgunluğu hissetmemek ya da çalışmayı daha zevkli hâle getirmek için çeşitli türküler ve mâniler söylenmektedir: *Fındık toplayan gelin/Fındık dalda durmasın/Gel biraz konuşalım/Aklım sende kalmasın* (Peker, 1945: 22). Bu mânide ayrıca imecelere uyarıda bulunulmuştur.

Bilindiği üzere Giresun en fazla göç veren bölgelerdendir. Fındıktan başka bir geçim kaynağı olmayan bölge halkı fındığın olmadığı ya da az olduğu zamanlarda büyükşehirilere göç etmiştir. Sevdiğini, eşini, çocuklarını ya da anası ve babasını bırakarak gurbete giden erkekler mânilerde özlem dolu dizelerle terennüm edilir: *Fındık dalda tekleme/Kız fistanın ekleme/Eşin gitti gurbete/Gelir diye bekleme* (Peker, 1945: 22). Fındığın *çotanak/topur/potan* olanı makbuldür. Tekleme fındıklar sağlam olsa da üretimin az olacağına işaret eder. Bu mânide esas itibarıyla bu durum dile getirilmiştir. Gurbette olan erkekler çeşitli mânilerde anılır: *Fındığı olgunlaşan/Dallar şimdi cıdır/Yurttan ayrılan ey Can/Nasibin hıçkırıktır* (Peker, 1945: 21). Bu mânide fındık dallarının ürün açısından bereketli olduğu vurgulanarak yurttan ayrılan erkeklerin üzüntüsü dile getirilmiştir.

Güzeller uzun boylu oluşu yönüyle çoğu kez selvi ağacına

benzetilmiştir. Giresun mânilerinde selvi ağacı yerini fındık çubuğuna bırakmıştır: *Tütüncüğüm tükendi/Horona gel horona/Fındık çubuğu gibi/Boyun değsin tavana* (Peker, 1945: 22). Bazı mânilerde sevgili ile fındık arasında benzerlik kurulmuştur: *Bir taş attım ağaca/Bir kuş vurduğum alaca/Benim de var bir fındığım/Kaş gözünü karaca* (Peker, 1945: 22).

Daldan toplanan fındıklar patozun olmadığı zamanlarda imece usulü elde ayıklanırdı: *Giresun'da kayıklar/Kızlar fındık ayıklar/Sevenler gece gündüz/Sevdiğini sayıklar* (Peker, 1945: 21). Fındık hiçbir şekilde ziyan edilmez. Dış kabuğu da kış yakacağı olarak kullanılır: *Fındık kabuğu köz oldu/Arkamızdan söz oldu/Yare fena dediler/Yüreğim göz göz oldu* (Peker, 1945: 22). Bahçeden toplanan imece ya da patozla çotanaklarından/kavsun/gazel ayrılan fındıklar kurutulup serendere/mâziya depolanır: *Biçare sanma beni/Hayale salma beni/Fındığı serendere götür/Sevmiyorsan alma beni* (Peker, 1945: 22).

Giresun Mânilerinde Kale

Bilindiği gibi Giresun'un pek çok ilçesinde büyüklü-küçüklü gözetleme kulesi olarak adlandırılan kaleler bulunur. Giresun'un müdafaasında da çok önemli görevler üstlenen kaleler, tarihin aynalarıdır. Bu kaleler, Giresun'un kültürel belleğinin en zengin unsurları arasında yer alır. Halkın en temel uğrak yerleri arasında yer alan kaleler *yaşanmışlıkları* dolayısıyla sadece taştan yapılar algısının çok daha önündedir. Bu düşünceye sahip olan Giresun halkı, sözel geleneğinin icrasında kale olgusunu görmezden gelmemiştir. Bir başka ifadeyle folklorun ve halk edebiyatının pek çok türünde başta Giresun kalesi olmak üzere ilçelerde yer alan kalelere de mâniler yakılmıştır. Kaleler çoğunlukla şehrin hâkim tepelerine inşa edilmiştir. Bu yüzden kaleye çıkmak ve kaleden inmek zaman alır: *Kaleden indim ancak/Elimde yeşil sancak/Ne kız oldum ne gelin/Ateşe düştüm ancak* (Pamirli, 1940c: 31). Kaleler genç kızlarla genç erkelerin buluşma yeridir. Göz önünden uzakta buluşan ve zaman geçiren sevgililer, kimi zaman da piknik yaparlar: *Kaleden kavun yerler/Biz de varsak ne derler/Otursak bile yesek/Şu şunu sevdi derler⁷* (Pamirli, 1940d: 14).

Giresun Mânilerinde Aksu ve Mayıs Yedisi

Giresun'un en önemli ırmaklarından birisi de hiç şüphesiz Aksu'dur. Onun önemi pek çok nedene bağlıdır. Bu konuda İsmail Habib şunları söyler: *...Ak pak su, civelek su; büğülü ve kerametli su; bekâr kızlara koca, kısır*

⁷Kale konulu mâniler için ayrıca bakınız: (Pamirli, 1940b: 17; Pamirli, 1940c: 30-32; Pamirli, 1940d: 13-15).

kadınlara çocuk, kalbi kırıklara aşk ve derdi olanlara derman veren su (1945, 33). Bilindiği gibi Aksu, Mayıs Yedisi⁸ şenliklerinde çok önemli bir yere sahiptir. Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Mayıs Yedisi şenlikleri Aksu ırmağını bir bütünleşme mekânı, bir mahşer yeri hâline getirir. Bu kalabalık çoğunlukla genç kız ve erkeklerden oluşur (Habib, 1954: 33). Burada söylenen iki mâni niyetleri ortaya koyar:

*Dağ başları çiseler
Yârin geliyor deseler
Bir kuş kadar canım var
Müjdecide verseler*

*Tamderenin düzündü
Yalan var mı sözümde
Yârim kalktı gidiyor
Yaşı kaldı gözümde* (Habib, 1945: 33).

Esasında bir mâni olduğu düşünülen, ancak Aksu dergisinde Aksu başlığıyla verilen bir yazıda *Doktor Memduh Necdet Bey'e* ait olduğu söylenen ve Giresunlu şair Can Akengin'e ithaf edilen “*Aksu derler adına/Soğuktur inadına/Sularından içenler/Erermiş muradına*” (Fahri, 1934: 6) isimli şiir, Muzaffer Sarısözen tarafından derlenen Giresun yöresi türküsünün de ilk dörtlüğüdür (http://www.turkuler.com/sozler/turku_aksu_derler_adina.html).

Aksu, genç kızlar ile erkeklerin şenlikler dolayısıyla buldukları/görüştikleri yerlerdendir. Aksu'nun bu yönüyle eş seçimi gibi gizil ve önemli bir işlevi vardır. Aksu şenliğinde gerçekleştirilen pek çok ritüel arasında tutulan dileklerden öne çıkanı *sevilene kavuşmaktır*. Bu yönüyle söylenen bir mânide –Aksu'da yaşayan anlamı olmakla birlikte– Aksu şenliklerinde görülen/sevilen bir güzele kavuşma dileği vurgulanmıştır: *Karanfilim saksıda/Bir yar sevdim Aksuda/Mevlam bizi kavuştur/Akşam ile yatsıda* (D.Y. 1934a: 64). Aksu şenliklerinde gerçekleştirilen ritüellerle birlikte sevgili atışmaları şeklinde pek çok mâni örneği görülür.

Sonuç

Bu çalışmada Giresun Halkevi'nin yayın organı olan Aksu dergisinden hareketle Giresun mânileri incelenmiştir. Aksu dergisinde yer alan folklor metinlerinin, Giresun kültürünün nadide örneklerinden yansımalar sunduğu

⁸Bu konuda ayrıca bakınız: (Habib, 1945: 6; Oğuz, 2006: 5-14; Üstünova, 2010: 181-194; Karadeniz, 1997: 12-15).

tespit edilmiştir. Giresun mânileri incelendiğinde halkın yaşamında görülen pek çok unsurun bu mânilere nüfuz ettiği görülmüştür. Bu kapsamda incelenen mânilerden hareketle Giresun mânilerinde işlenen temalar ortaya konulmuştur: Giresun mânilerinde asıl konuyu *sevgili, gelin-güveyi, alkış ve kargışlar* temsil ederken asıl konuya hazırlık niteliği gösteren unsurlar da yine Giresun'la yakından ilgilidir. Giresun'da yetişen tarım ürünlerinden *kiraz, fındık, mısır, elma vb.* Giresun yaşamının vazgeçilmezi olan *Giresun Kalesi*, yine törensel anlamları yönüyle halkın baharın gelişini kutladığı bayramı *Mayıs yedisi* mânilerin en önemli temaları arasında yer aldığı görülmüştür. Özetle Giresun mânileri açısından zengin bir kaynak olan Aksu dergisi, bu yönüyle Giresun folklorunun nadide arşivlerinden birisi olarak görülmelidir.

Notlar:

1. D.Y. Derleyeni yok
2. Bu çalışmada yardımlarını gördüğüm hocam Yrd. Doç. Dr. Hatem Türk'e, değerli dostumuz Türk kültürü araştırmacısı Ergün Veren'e, bildikleri mânileri bizimle paylaşan kaynak kişilerimize, değerli arkadaşlarım Kamil Öksüz'e, Mehmet Ulusan'a, Süleyman Aktaş'a Mustafa Aydın'a ve Tuba Aksoy'a en kalbî duygularla teşekkür ederim. Bu makale Aksu dergisindeki mânilerle sınırlı tutulmuştur. Bu makalenin hazırlık aşamasında derlediğimiz mâniler başka çalışmalarda incelenecektir.

Kaynaklar

- Aktulum, Kubilay, (2013), **Folklor ve Metinlerarasılık**, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Assmann, Jan, (2001), **Kültürel Bellek**, (Çev. Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Başgöz, İlhan, (1986), **Folklor Yazıları**, İstanbul: Adam Yayınları.
- Boratav, Pertev Naili, (1969), **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çeçen, Anıl, (1990), **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- D.Y. (1934a), "Mâni", **Aksu**, Sayı: 3, 4, 5, 6, Sayfa: 62-66.
- D.Y. (1934b), "Mâni", **Aksu**, Sayı: 7, 8, Sayfa: 31-34.
- D.Y. (1934c), "Mâni", **Aksu**, Sayı: 12, Sayfa: 29-32.
- Demir, Necati, (2013), **Türk Mânileri**, Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Elçin, Şükri, (2004), **Halk Edebiyatına Giriş**, (8. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Fahri, (1934), "Aksu", **Aksu**, Sayı: 3-4-5-6, sayfa: 3-6.
- Habib, İsmail, (1945), "Giresun", **Aksu**, Sayı: 33, Sayfa:6
- Karadeniz, Fikret; (1997), "Giresun'da Aksu Geleneği ya da Mayıs Yedisini Törenleri'nin Mitolojik ve Tarihsel Kökenleri", **Çınar**, Sayfa:12-15.
- Oğuz M Öcal ve Diğerleri, (2011), **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, (8. Baskı) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Oğuz, M. Öcal, (2006), "Türkiye'nin Doğu Karadeniz Kıyısında Mayıs Yedisini Bayramı", **Millî Folklor**, Yıl: 18, Sayı: 69, Sayfa: 5-14.
- Öneş, Ali Avni, (1945b) "Mânilerimizde Kiraz", **Aksu**, Sayı:36, Sayfa: 13.
- Öneş, Ali Avni, (1945a) "Kiraz", **Aksu**, Sayı:35, Sayfa: 15-16.
- Özdemir, Mehmet, (2013), "Kültür Turizminde Mevlâna İmgesini Kültür Ekonomisi Bağlamında Değerlendirebilmek", **Bilim ve Kültür**, Sayı: 2, Sayfa: 197-213.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940a), "Folklor II", **Aksu**, Sayı: 20, Sayfa: 6-8.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940b), "Folklor III, Kadroları" **Aksu**, Sayı: 21, Sayfa: 9-11.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940c), "Mâniler Hakkında Birkaç Söz, *Tirebolu Mânileri 2*", **Aksu**, Sayı: 25-26, Sayfa: 30-32.
- Pamirli, Osman Turgut, (1940d), "Tirebolu Mânileri", **Aksu**, Sayı: 23, Sayfa: 13-15.
- Pamirli, Osman Turgut, (1941a), "Tirebolu'da Gelin Güveyi Mânileri", **Aksu**, Sayı: 27-28, Sayfa: 31-32.
- Pamirli, Osman Turgut, (1941b), "Tirebolu Mânilerinden Tirebolu Kalesi", **Aksu**, Sayı: 30, Sayfa: 16-17.
- Peker, Kemal, (1945) "Fındığın Dünya Milletleri Mitolojisindeki Yeri ve Giresun Folklorundan Örnekler", **Aksu**, Sayı: 32, Sayfa: 17-22.
- Propp, Vladimir, (1998), **Folklor Teori ve Tarih**, (Çev. N. Hasgül ve T. Tanyel), İstanbul: Avesta.
- Şengül, Abdullah, (1998), "Halkevleri Bünyesinde Giresun'da Yayınlanan Aksu Dergisi", **Millî Folklor**, Yıl: 10, Sayı: 37, Sayfa: 121-125.
- Türk, Hatem, (2010), "Süreli Yayınların Yeniden Gündeme Gelmesi ve Aksu Dergisi", **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 3, Sayfa: 43-59.
- Üstünova, Kerime; (2010), "Giresun'da Yaşatılan Sacayağından Geçme Geleneğinde 'Sacayağı' ve 'Üç' Neyi Anlatıyor?" **Bilig**, Sayı: 52, Sayfa: 181-194.

İnternet Kaynakları

http://www.turkuler.com/sozler/turku_aksu_derler_adina.html, [erişim tarihi: 20.12.2013].

Kaynak Kişiler:

Topçu, Sevgi, (2013), "Mâni derlemesi", Tikence Köyü, 1968 doğumlu, [06.12.2013 tarihinde derlenmiştir].